

EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİNİN İŞLETMELERDEKİ ROLÜ VE KRİZ YÖNETİMİNE KATKISI

Yrd. Doç. Dr. Abdülkerim DAŞTAN*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı muhasebe bilgi sisteminin, ekonomik kriz dönemlerinde işletme yönetimine sağlayabileceği katkıyı ortaya koymaktır. İşletme yönetiminin ihtiyaç duyduğu finansal nitelikli bilgiler muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilir. Üretilen bilgilerin tam, açık, anlaşılır, zamanlı, doğru, tarafsız ve güvenilir düzeyde olması son derece önemlidir. Sözkonusu bilgilerin kriz dönemlerindeki önemi, işletme yönetiminin çok hızlı ve etkin karar vermesi gereği nedeniyle iyice artmaktadır. Şüphesiz finansal bilginin kalite düzeyi kadar bir diğer önemli husus işletmenin sahip olduğu kurumsal yönetim biçimidir. Muhasebe bilgi sistemi, işletme yönetimine kriz dönemlerinde ihtiyaç duyduğu bilgileri; erken uyarı sistemleri kurma ve karar süreçlerinde çabukluk, kurumsal yönetim, sürekli maliyet düşürme ve tasarruf stratejileri oluşturma, etkin iletişim ile nakit ve çalışma sermayesi yönetimi gibi konularda katkı sağlayabilecek şekilde sunabilir.

Anahtar Sözcükler; Kriz, muhasebe, muhasebe bilgi sistemi, kurumsal yönetim.

The Role of the Accounting Information Systems in Business in the Periods of Economic Crisis and its Contribution to the Crisis Management

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the contribution of the accounting information systems to business management in the periods of economic crisis. Financial information needed by business management has been produced by accounting information systems. Financial information, perceived as a clear, full, accurate, objective and reliable, is very important for business management. The importance of financial information increases at the times of crisis due to the fact that business management needs fast response to, and efficient decision for, a crisis. Also, business's corporate governance style is important as its quality level of financial information. In times of crisis, accounting information systems may provide the needed information to the business management in the form of creating early warning systems and promptness in decision making process, corporate governance, creating strategies for continuous cost reduction and savings, effective communication, and cash and working capital management.

Kew Words; Crisis, accounting, accounting information systems, corporate governance.

* Karadeniz Teknik Üniversitesi – İşletme Bölümü- akdastan@ktu.edu.tr, akdastan25@yahoo.com

GİRİŞ

İşletme yönetimi ve ilgili diğer karar vericiler, işletme ile ilgili kararlarını muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen finansal bilgilere dayanarak alırlar. Bilgi veya bilişim çağı olarak nitelenen çağımızda bilginin haiz olduğu güç ve önem tartışılmaz düzeydedir. Bilginin güç, bilginin ise güçlü olduğu gerçeğini gören tüm birimler, bilgiden ekonomik değer yaratmak için bilgiyi en kısa sürede elde etme ve en etkin biçimde yönetme çabası içine girmişlerdir. Bu bağlamda muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen finansal bilgilerin tam, açık, anlaşılır, zamanlı, doğru, tarafsız ve güvenilir düzeyde olması, sözkonusu bilgilerin önemini bir kat daha artırmaktadır.

Muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen ve sözkonusu özelliklere haiz bilgilerin kriz dönemlerindeki değeri tarif edilemez düzeydedir. Çünkü kriz dönemlerinde işletme yönetiminin çok hızlı ve etkin karar vermesi gerekmektedir. Bu gereksinimi karşılayabilecek unsur ise yukarıda özellikleri belirtilen finansal bilgidir. Şüphesiz finansal bilginin kalite düzeyi kadar diğer önemli husus işletmenin sahip olduğu kurumsal yönetim biçimi ve düzeyidir. Muhasebe bilgi sistemi, işletme yönetimine kriz dönemlerinde ihtiyaç duyduğu bilgileri; erken uyarı sistemleri kurma ve karar süreçlerinde çabukluk, kurumsal yönetim, sürekli maliyet düşürme ve tasarruf stratejileri oluşturma, etkin iletişim ile nakit ve çalışma sermayesi yönetimi gibi konularda katkı sağlayabilecek şekilde sunabilir.

Ağustos 2007'de ABD'de başlayan ve global boyut kazanan, temelinde mortgage piyasasına ilişkin sorunların yer aldığı, 2007-2008 global finans krizi için, "şişirilen ve patlayan varlık balonu" ile "denetimsizlik ve şeffaf olmayan uygulamalar" en sık dile getirilen kriz nedenleri olmuştur. Muhasebe ilke ve esaslarına uymama nedeniyle ortaya çıkan kriz, Kasım 2008 itiba-

riyle 3,4 trilyon USD zarara ve ABD'de 20 bankanın kapanmasına neden olmuştur.

Gerek global gerekse bölgesel ve ülkesel düzeyde meydana gelen ekonomik krizler elbette makro görümlüdür. Fakat makro düzeyde gerçekleşen ekonomik krizler neticede tüm toplum katmanlarını bireysel ve kurumsal açıdan etkilemektedir. Dolayısıyla bu etkilenmeden işletmeler de nasibini almaktadır. Güven ortamı, mali disiplin, şeffaflık, denetim, vb. kavramlar, makro düzeyde olduğu gibi kuşkusuz işletme düzeyinde de önemlidir. Bu nedenle yönetimde güven, mali disiplin ve saydamlık, hesap verilebilirlik, muhasebe temel kavram, ilke, kural ve standartlarına uygun hareket etme, öncesi ve sonrasıyla kriz dönemlerinde işletmelerin en çok ihtiyaç duyacakları unsurlar olmalıdır. Bu bağlama, ekonomik krizlerin ortaya çıkardığı yansımaların mali tablolar aracılığıyla sunulması, muhasebe temel kavramlarından tam açıklama ve sosyal sorumluluk kavramlarının gereği olarak örneklendirilebilir.

Yukarıdaki esaslar çerçevesinde ele alınan bu çalışma, ekonomik kriz dönemlerinde muhasebe bilgi sisteminin işletme yönetimine katkısını ortaya koymak amacıyla ele alınmıştır. Sözkonusu amaca ulaşmak için çalışmada öncelikle kriz kavramı, kriz türleri, yönetimine ve muhasebe bilgi sistemi ile işletme yönetimindeki yerine özet olarak değinilmiş, ardından kriz dönemlerinde işletme yönetimine muhasebe bilgi sisteminin sağlayabileceği katkı alt başlıklar bağlamında çalışılmıştır.

1. Kriz ve Kriz Yönetimi**10. Krizin Tanımı ve Açıklaması**

Kelime olarak "çöküntü", "... güç dönem, bunalım, buhran" anlamında kullanılan (www.tdk.gov.tr) kriz kavramına ilişkin yazında çok sayıda tanım yapılmıştır. Bunlardan birkaçı aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Kriz “işletmelerin uzun ve kısa dönemli amaçlarını tehdit eden, acil tepkiler gerektiren ve bununla birlikte yanıt için karar verme süresini kısıtlayan ve en önemlisi varlığıyla karar verme bileşimlerini şaşırtan ve kararsızlığa sürükleyen bir dönem” (Titiz-Çarıkçı, 2001, s.204), “... örgütlerin yaşam ve varlıklarını tehdit eden durum” (Şimşek, 1999, s.309), “... karışık safha, içinden çıkılması zor durum, birdenbire meydana gelen kötüye gidiş yönündeki gelişmeler ve tehlikeli an” (Dinçer, 1998, s.112), “karar birimleri olan birey, işletme ve devletin faaliyetlerinde, iç ve dış konjonktür nedeni ile meydana gelen ani ve beklenmeyen değişimlerdir” (Apak, 2009, s.6).

Yukarıda yer alan tanımlar ışığında kriz durumunun özellikleri olarak; iç ve dış konjonktüre bağlı olarak aniden gelişebilme, birey, işletme, toplum ve global düzeyde toplumların yaşamlarını içinden çıkılması zor durumlara sokabilme, buhran, bunalım ve kargaşa yaratarak karar birimlerini kararsızlığa sürükleyebilme ve geleceğe yönelik beklentileri olumsuz kılabilme şeklinde özetlenebilir.

Kriz kavramının, işletmecilik ve yönetim literatürüne, genel olarak, 1929 dünya ekonomik krizinden sonra girdiği, krize yönelik yönetim tartışmalarının ise 1960’lı yıllarda yaygınlaştığı ve özellikle 1980’li yıllardan itibaren stratejik yö-

netimin bir konusu haline geldiği ifade edilmektedir (Ataman, 2001, s.235).

Öteyandan kriz ortamına yönelik olumsuz çağrışım ve yaklaşımlar yanında krizlerin kimi zaman değişim ve fırsatlar oluşturabileceği de göz ardı edilmemelidir. Nitekim bu durum Çince kriz anlamına gelen “wei-ji” kelimesi ile tasvir edilmekte ve wei-ji kelimesinin “tehlike” ve “fırsat” kelimelerinin bileşiminden oluştuğu ifade edilmektedir (Murat-Mısırlı, 2005, s.3)

11. Kriz Türleri ve 2007-2008 Global Finans Krizi

Literatürde birbirinden farklı çok sayıda kriz tipinden bahsedilmektedir. Bahsedilen kriz tiplerinden önemlileri olarak para krizleri, bankacılık krizleri, sistemik finansal krizler ve dış borç krizi sayılmaktadır (Özer, 1999, s.29). Kaynaklandıkları sektöre göre krizler ise özel-kamu ve bankacılık-şirket krizleri; dengesizliklerin yapısına göre, akım dengesizlikler (cari hesap ve bütçe dengesizlikleri) ve stok dengesizlikleri (varlıklar ve yükümlülüklerin uyumsuzluğu) ve bu dengesizliklerin kaynaklandığı finansmanın vadesine göre likidite krizi ve borç ödeyememe krizi şeklinde de sınıflandırılabilir (Delice, 2003, s.59). Krizlere yönelik genel sınıflandırma aşağıdaki gibi gösterilebilir (Kibritçioğlu, 2001, s.176);

Ekonomik Kriz	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Finansal Kriz <ul style="list-style-type: none"> ✓ Bankacılık Krizi ✓ Borsa Krizi ✓ Döviz Krizi <ul style="list-style-type: none"> • Ödemeler Dengesi Krizi • Döviz Kuru Krizi 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Reel Sektör Krizi <ul style="list-style-type: none"> ✓ İşsizlik Krizi ✓ Mal ve Hizmet Piyasaları Krizi <ul style="list-style-type: none"> • Enflasyon Krizi • Durgunluk Krizi

Meydana gelen krizlerin nedenlerine bakıldığında, krize sebebiyet veren olayların bir kısmının ilgili ülkenin siyasi, mali ve ekonomik yapısından kaynaklandığı, bir kısmının ise global sermaye hareketlerinden dolayı uluslararası finansal ve diğer ilişkilerde meydana gelen olaylardan kaynaklandığı görülmektedir. Bu çerçevede krize neden olan faktörleri; “ülkesel bazda mali sektörlerin zayıflığı, ödemeler dengesi ve cari açıkların meydana getirdiği olumsuzluklar ile ülkelerin mali disiplin ve prensiplerde esnek davranmaları, diğer bir ifadeyle finansal alanda denetim ve kontrol yetersizliği” (Emir-Daştan, 2003, s.52) şeklinde sıralamak mümkündür.

Dünyada yaşanan krizlerin genel kronolojisi ile ilgili şu hususlar belirtilebilir. Kapitalizmin gelişme sürecinde yaşanan en büyük kriz olma özelliğini koruyan, 1929 dünya ekonomik krizinin etkileri geçtikten sonra 1960’ların sonlarına kadar dünya ekonomisinde büyük boyutlu bir ekonomik ve finansal krize rastlanmamaktadır. Bretton Woods Sistemi’nin çöküşü ile başlayan 1970 sonrası dönemde ise yeniden şiddetli krizlerle karşılaşmış ve özellikle finansal sermayenin uluslararası düzeyde artan hareketliliği, hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde artan sıklıkta finansal krizleri de beraberinde getirmiştir. 1990’lı yıllar ise, birçok gelişmekte olan ülkenin önemli ölçüde dışa açıldığı, ekonomik ve finansal krizlerin ortaya çıkma sıklığının arttığı ve daha çok bölgesel nitelik kazandığı bir dönem temsil etmektedir. Bu dönemde yaşanan finansal krizlerin en önemlileri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Delice, 2003, s.66);

- Avrupa Para Sistemi’nin Döviz Kuru Mekanizması’nda (ERM), 1992- 1993’te yaşanan krizler,
- Latin Amerika’da 1994-1995 döneminde Meksika’daki krizin ardından ortaya çıkan Tekila Krizi,

- 1994-1995’de Türkiye’de yaşanan para ve bankacılık krizi,
- 1997-1998’de Tayland, Endonezya, Güney Kore ve Malezya’da başlayıp, etkileri önce diğer Asya ülkelerine daha sonra OECD ülkeleri dahil olmak üzere bölge dışındaki birçok ülkeye yayılan finansal kriz,
- Asya krizine paralel olarak 1998’de Rusya ve Brezilya’da yaşanan krizler,
- Kasım 2000 ve Şubat 2001’de Türkiye’de yaşanan para ve bankacılık krizleri,
- Arjantin’de 2001 yılında başlayıp, derin bir ekonomik ve toplumsal çöküşe yol açan ve etkileri devam eden finansal kriz.

Kuşkusuz yukarıda sıralanan 1990’lı yıllarda meydana gelen krizlere nazaran başlangıcı Ağustos 2007 olarak kabul edilen (Küçükkiremitçi ve diğ., 2008, s.1), temelinde mortgage piyasasına ilişkin sorunların yer aldığı, ABD’de başlayıp Avrupa’ya yansıyan uluslararası finans krizinin gerek oluşumu, gerek derinliği ve gerekse sonuçları bakımından daha etkili olduğu ifade edilebilir. Kısaca “2007-2008 global finans krizi” olarak adlandırılacak sözkonusu krize ilişkin aşağıdaki hususlar belirtilebilir.

“Mevcut kredi krizi” nitelemesi yapan Spence (2008, s.26), ABD’deki krizin nedeni olarak “şişirilen ve patlayan varlık balonu, riski yayması gerekirken bunun yerine aşırı borcun sahip olduğu sistematik riski artırarak karmaşık tahvil ve türevleriyle ilgili devasa şeffaflık sorunları ve zaman içinde ortaya çıkan istikrar sağlamaya yeterli olmayan denetim yapısını” göstermektedir.

Roubini (2008, s.13); “zengin dünyanın mali sistemi çöküşe doğru ilerliyor” nitelemesinin ardından reel ekonomi açısından krizi “dünyanın toplam gayrisafi milli hasılasının % 55’ini temsil eden ülkelerde durgunluk, mali kriz ve ban-

kacılık krizi yaşandığını” dile getirerek değerlendirmekte ve krizden en çok büyük cari açık ve bütçe açığına sahip kısa vadeli döviz borçları yüksek ülkelerin etkilendiğini vurgulamaktadır. Bu paralelde Munchau (2008, s.29) kredi krizini bu denli zehirli hale getiren şeyin, reel ekonomiye çeşitli geri besleme döngülerine girmesine bağlamaktadır.

Krize ilişkin, “problemlerin altında bankaların kötü kararları ve denetleme hataları yatmaktadır” ifadelerini kullanan 2001 Nobel ödülü sahibi, Dünya Bankası Eski Baş Ekonomisti Joseph Stiglitz (2008, s.9) ise şirket tepe yönetimlerine yönelik defolu teşvik sistemini eleştirerek sorunun kötü bir muhasebe sistemi eşliğinde raporlanan getirilerin şişirilmesine zemin hazırlayan şeffaf olmayan hisse senedi opsiyonlarına dayandığını vurgulamaktadır.

Daha önce yaşanmış krizlerden “başlangıcından itibaren küresel olma” özelliği ile ayrılan 2007-2008 global finans krizi “spekülatif köpük şek-

linde artan değer ve/veya fiyatların gerçek değerlerine dönüş çabası” olarak niteleyen Ertuna (2009, s.26), krizin aşırı değerlendirilmiş gayrimenkul fiyatlarının dengelerine doğru dönme eğiliminden ve bu eğilimin yarattığı panikten kaynaklandığını ifade etmektedir.

ABD’deki konut kredilerinin geri ödenememesiyle başlayan sorunlar (Bordo, 2008, s.2.) varlık fiyatlarındaki şişkinliğin patlamasına ve bunların teminatıyla uluslararası piyasalara sürülen türev ürünlerdeki ciddi bozulmaları açığa çıkarmıştır (Yetim, 2008, s.5). ABD ve AB’de yatırım bankaları, daha fazla kredi verebilmek için mevcut kredi alacaklarını satarak yeni kaynaklar (hedge fonları için türev ürünler) elde etmiş ve bunlarla da yeni krediler açmıştır. Bu teminat gösterme işi, finans paketi olarak “türev kağıtlar” adı altında 7. dereceye kadar paradan para kazanan kesimlere pazarlanmış bu durum aşağıdaki tablonun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Tablo 1’de hedge fonlar ve türev ürünlerin 2002-2007 değişimi yer almaktadır.

Tablo 1: Hedge Fonlar ve Türev Ürünlerin 2002-2007 Değişim Tablosu

	2000	2007
Hedge Fonlar	500 milyar USD	2 trilyon USD
Türev Ürünler	20 trilyon USD	120 trilyon USD
Not: Küresel ekonominin büyüklüğü 64 trilyon USD.		

Kaynak: Han, 2008, s.5.

Sistemin aşırı risk alınmasına izin verilmesi, bünyesinde barındırdığı varlıkları doğru fiyatlandıramamış ve şeffaflık konusunda önemli bir za-fiyet ortaya çıkarmış olması mevcut mali piyasa-nın başarısızlığını doğurmuştur (TEPAV, 2008, s.2). Kasım 2008 itibariyle toplam zararın 3,4 trilyon USD olduğu ifade edilmektedir. Dünya GSMH'sının 64 trilyon USD olduğu göz önünde bulundurulduğunda, zararın % 5 düzeyinde ger-çekleştiği ortaya çıkmaktadır. Öteyandan Ekim 2008 itibariyle ABD'de 20 bankanın battığı be-lirtilmektedir (Apak, 2009, s.13).

12. Kriz Yönetimi

Kriz yönetimi, olası bir kriz durumuna karşılık, kriz belirtilerinin elde edilerek değerlendirilme-si ve işletmenin kriz durumunu en az kayıpla at-latabilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve uygulanması sürecidir (Sucu, 2000, s.45; Kara-kaya, 2004, s.227).

Kriz yönetiminin amacı, işletmeleri tehdit ede-cek olayları önceden tahmin ederek işletmeyi krize düşmeyecek etkinlikte yönetmektir. Kriz-lerin riskler yanında çeşitli fırsatları da barındır-dığı daha önce ifade dilmişti. Bu nedenle kriz yönetimi krizden çıkmanın yanı sıra kriz orta-mından yararlanmayı da hedeflemelidir.

Kriz yönetiminin kendine has bazı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sırala-nabilir (Murat-Mısırlı, 2005, s.6-7);

- Kriz yönetimi öncelikli olarak krizleri önce-den görebilen, bunların çeşitlerini ayırt ede-bilen, bunlara göre gerekli önlemleri alabi-len, bunlardan yeni şeyler öğrenebilen ve mümkün olan en kısa sürede toparlanabilen işletmeleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.
- Kriz yönetimi süreklilik gerektirmektedir.
- Kriz yönetiminde başarıya ulaşma yönetici-lerin kendilerine olan güvenlerinin artmasına

ve morallerinin yükselmesine yol açmakta-dır.

- Kriz yönetimi önemli, gerekli, zor, karmaşık uzun zaman alan bir süreç olduğundan, es-nek, yaratıcı, objektif, atak, cesaretli grup ça-lışmasını seven, harekete hazır, yeniliğe açık, beklenmeyen durumlarda bilinmeyene ya da istenmeyene hazır olmayı gerektirmektedir.
- Kriz yönetiminde iletişim, düzenleme, kon-trol, maliyet, kültür, durumsallık, planlama, sistemlerin karmaşıklığı ve birbirine bağlılığı gibi etkenler kriz yönetiminde önem arz et-mektedir.

Yukarıdaki özellikler çerçevesinde kriz yöneti-minde başarıya ulaşılabilmesi; doğru ve yeterli bilgi akışı sağlama, göze alınacak risk ve feda-kârlık miktarını belirleme, erken uyarı sistemleri oluşturma, krize karşı önleyici planlama yapma, planları yazıya dökme ve kriz önleme takımları oluşturma gibi unsurların gerçekleştirilmesiyle mümkün olabilmektedir (Tağraf-Arslan, 2003, s.153-157).

2. Muhasebe Bilgi Sistemi ve İşletme Yöneti-mindeki Yeri

Muhasebe bilgi sistemi; işletmeiçi ve işletmedışı bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duydukları bilgi-leri, ham verileri veya sıradan bilgileri finansal bilgiye dönüştürerek, üretmek ve ürettiği bilgi-leri raporlar aracılığıyla sunmak amacıyla bir araya getirilmiş ve birbirleriye ilişkili öğeler bütünü (Karacaer-İbrahimoğlu, 2003, s.214) olarak tanımlanabilir.

İşletmelerin bünyelerinde yer alan mevcut sis-temlerden en önemlisi kuşkusuz yönetim bilgi sistemidir. Birbirinden ayrılmaz iki kavram olan ‘yönetim’ ve ‘bilgi’ yönetim faaliyetlerinin bilgi olmaksızın rasyonel bir şekilde yerine ge-tirilmesinin olanaksızlığını ortaya koymaktadır. Yönetim bilgi sistemi birçok alt sistemden oluş-

maktadır. Muhasebe bilgi sistemi de bu alt sistemlerden birisi ve en eskisi durumundadır. İşletmelerde oluşturulan muhasebe bilgi sistemi o işletmenin örgüt kültürü, stratejik planlama düzeyi ve sahip olduğu bilgi teknolojileri ile doğrudan ilişkili olmaktadır (Daştan, 2008, s.75).

Muhasebe bilgi sistemi, başta işletme yönetimi olmak üzere işletme ile ilgili bütün tarafların ihtiyaç duydukları bilgileri üretip sunarak, işletme faaliyetlerinin etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanmasında ve artırılmasında önemli katkılar sağlar. Muhasebe bilgi sistemi aracılığıyla sunulan muhasebe bilgileri ayrıca yöneticilere hedef belirleme, değişik karar seçeneklerini tanımlama, değerlendirme, bunlar arasında tercih yapma gibi sorumluluklarını gerçekleştirmede yardımcı olur (Haftacı, 2008, s.15). Personel, haberleşme araçları, donanımlar ve raporlar muhasebe bilgi sisteminin unsurlarını oluşturur (Sürmeli, 2005, s.22).

Muhasebe bilgi sistemi genel olarak, yönetimin varlıklar üzerindeki yönetim sorumluluğunu yerine getirmesi, işletme faaliyetlerinin kontrolünü sağlaması ve geleceğe ilişkin işletme faaliyetlerinin planlaması için yönetime gerekli bilgileri sağlamaya yönelik bir bilgi sistemidir (Sürmeli, 2005, s.25). Yönetime bilgi sağlama ve kararları destekleme yönü muhasebe bilgi sisteminin etkinliğini ortaya koyar (Yayla, 2006, s.108). Çünkü muhasebe bilgi sistemi, gereksinim duyulan bilgileri, doğru, tarafsız, güvenilir bir şekilde ve zamanlı sağlayarak karar almayı kolaylaştırır.

3. Muhasebe Bilgi Sisteminin Kriz Dönemlerinde İşletme Yönetimine Katkısı

Global dünyada meydana gelen hızlı değişimi sürekli izlemek, özellikle kriz dönemlerinde gerekli önlemleri alarak işletme sürekliliğini ve varlıklarının korunmasını sağlamak, işletme yönetiminin temel görevini teşkil eder. İşletme yö-

netimi sözkonusu görevi etkin bir kriz yönetimi ile gerçekleştirebilir. Kriz yönetiminin planlama, yönetme ve kontrol gibi faaliyetlerdeki etkinliği ise muhasebe bilgi sistemi tarafından sağlanan doğru, tarafsız ve güvenilir bilgilerle sağlanabilir. Çünkü muhasebe bilgi sistemi sadece geçmiş olayları kayıtlayan bir sistem değil, aynı zamanda faaliyetlerin önceden planlanmasını ve sonuçların anlamlı bir şekilde irdelenmesini olanaklı kılan ve gelecekle ilgili öngörülerin yapılabilmesini sağlayacak kayıt yöntemlerini de içeren etkili bir yönetim aracıdır (Sevgener-Hacıüstemoğlu, 1998, s. 4).

İşletmelerin kriz döneminde karşılaştıkları sorunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Şakrak, 1999, s.48);

- Düşen taleple birlikte satışların azalması,
- Yarımamul ve mamul stoklarında artış olması,
- İlk madde ve malzeme alımında sıkıntıların artması,
- Alacakların geri dönüşünde sorunların artması,
- Borçlanma olanaklarının daralması,
- Öz sermayenin alternatif maliyetinin yükselmesi ve öz kaynak tedarikinin zorlaşması,
- Ödemeler dengesinde yaşanan sıkıntının işletmeye kademeli olarak yayılması ve kapasite kullanımındaki düşüşle birlikte verim azalması,
- Birim maliyetlerin yükselmesi,
- Genel ekonomik göstergelerdeki hızlı değişim ve istikrarsızlıkla birlikte raporlama sisteminde güçlüklerin yaşanmasıdır.

Bilindiği üzere reel sektör krizleri ticaret hadleri ve görelî fiyat yapısında yarattığı ani değişik-

likler nedeniyle üretim-tüketim dengesini bozarak, işletmelerin üretim ve yatırım kararlarında ciddi değişikliklere yol açmaktadır. Genel olarak bu tür durumlarda ulusal paralar değer kaybetmekte, ithalat pahalılaşmakta, faizler artmakta, vadeler kısalmakta, borsalar düşmekte, maliyetler artmakta, siparişler azalmakta, ihracat olanakları daralmakta, kâr marjları ve kapasite kullanım oranları düşmekte ve işletmelerde işçi çıkarmaları başlamaktadır. Bunun sonucunda da işletmeler kapanma veya el değiştirme durumuyla karşılaşmaktadır. Bütün bu durumları takiben işletme yöneticileri öncelikli amaçlarını kâr maksimizasyonu yerine, en az zararlı hayatta kalma mücadelesi olarak değiştirmekte ve muhasebe bilgi sisteminin ürettiği bilgiye ihtiyaçlarının idrakine varmaktadır (ÖZDAN, Dünya Gazetesi, 14.11.2008). Özetle ekonomik kriz mal ve hizmet üreten sektörlerde veya ülke ekonomisinin tamamında üretim-tüketim dengesini bozarak işletmelerin girdi, üretim, fiyat, yatırım kararları, istihdam imkanları, kar marjları, kalite düzeyleri, kapasite kullanım oranları gibi göstergelerde değişiklikler meydana getirir. Bu değişiklikler doğal olarak muhasebe bilgi sistemleri aracılığıyla işletmelerin mali tablolarına yansır. Ekonomik krizlerin mali tablolar üzerinde meydana getirdiği etkiler ise aşağıdaki gibi oluşur (Özkan, 2005, s.170);

- Kur farklarından büyük zarar veya kar rakamlarının oluşması,
- Enflasyon dolayısıyla fiktif karların oluşması,
- Sermayenin küçülmesi,
- Stokların artması,
- Tahsilat güçlüklerine bağlı olarak ticari alacakların şüpheli veya değersiz alacak haline gelmesi,

- İşçi çıkarılmalarına bağlı olarak kıdem tazminatı ödemelerinin artması,
- Ciddi zarar rakamları ile karşılaşılmasıdır.

Türker (2008) 2007-2008 global finans krizine yönelik, “krizin temelinde muhasebe ilkelerine uymama yer almakta ve çözümü muhasebe içinde aranmalıdır” değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu çerçevede mali tablolarda değişim meydana getirebilecek yukarıdaki olguların muhasebe bilgi sistemi aracılığıyla mali tablolara aktarılmasında muhasebe temel kavramları ve temel mali tablo düzenleme ilkelerinin gözönünde bulundurulması gerekir. Örneğin işletmelerce geçici yatırım amacıyla satın alınmış ve 110 Hisse Senetlerinde Hesabı’nda izlenen veya uzun vadeli amaçla satın alınmış 24 Mali Duran Varlıklar Hesap Grubu’nda izlenen hisse senetleri ile ilgili borsada meydana gelen düşüşler için “ihtiyatlılık kavramı” gereği karşılık ayrılması gerekir. Benzer şekilde dava veya icra safhasına gelen alacaklar için karşılık ayrılması, kazai hüküm veya kanaat verici belgeye dayanarak tahsil imkanı kalmayan alacakların ise zarar yazılması gerekir (Vergi Usul Kanunu, 322-323). Öteyandan kriz dönemlerinde işletmelerin olağan faaliyetlerinden bağımsız gider ve zararlar da artışlar olabilir. Dönem sonunda ayrılan amortisman tutarlarının fiilen üretim yapılmayan dönemlere tekabül eden kısmını veya kapasite düşüşlerinin oluşan kayıplar, bir faaliyet gideri hesabı yerine “680 Çalışılmayan Kısım Gider ve Zararlar Hesabı”na kaydedilmelidir. Kuşkusuz bu örnekler işletmelerin normal faaliyet dönemlerinde de karşılaşılabilecek durumlardır. Ancak kriz dönemlerinde bu tür olaylarda artış yaşandığı rahatlıkla gözlemlenebilir.

Muhasebe bilgi sisteminin genel esasları, kriz dönemlerinde işletmelerde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların mali tablolara olası etkileri bağlamında yukarıda açıklanan hususlar çerçevesin-

de muhasebe bilgi sisteminin kriz dönemlerinde işletme yönetimine katkısı aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilebilir. Bunlar;

- Erken uyarı sistemleri kurma ve karar süreçlerinde çabukluk açısından yönetime katkı sağlama,
- Kurumsal yönetim konusunda yönetime katkı sağlama,
- Sürekli maliyet düşürme ve tasarruf stratejileri oluşturmada yönetime katkı sağlama,
- Etkin muhasebe iletişimi ile yönetime katkı sağlama,
- Nakit ve çalışma sermayesi yönetimi konusunda yönetime katkı sağlamadır.

30. Erken Uyarı Sistemleri Kurma ve Karar Süreçlerinde Çabukluk Açısından Yönetime Katkı Sağlama

Erken uyarı sistemi, işletmede başarı durumunun önceden tahmin edilmesi için kullanılan analiz tekniği olup, tespit edilen mali oranlardan hareketle, oranların tek tek dikkate alınması yerine, başarılı-başarısız işletme grupları içinde birlikte değerlendirmesi sürecidir (Dinçer, 1998, s.234).

Erken uyarı sisteminin işleyişi şu şekilde özetlenebilir. Öncelikle çevrede aynı faaliyet dalındaki işletmelerin bir analizi yapılır ve bu işletmeler başarılı ve başarısız olarak gruplandırılır. Seçilen işletmelerin mali tablolarından hareketle mali oranları hesaplanır ve oranlardaki gelişmelere bakılarak geleceğe yönelik tahminler oluşturulur. Daha sonra her yıla ait başarılı ve başarısız işletmelerin oran ortalamaları bir grafik haline getirilerek, her bir oranın başarılı ve başarısız işletmeler açısından nasıl bir gelişme gösterdiği ortaya konur. Son olarak bu farklılıkların sebepleri ayrıntılı olarak incelenerek işletmenin ne yönde gelişme gösterdiği yorumlanır. Elde edilen geniş kapsamlı karşılaştırmalı veri-

ler ile gerek sektörel bazda bir krize girilip girilmediği ve gerekse işletmenin mevcut kaynak kullanımı ve yönetimi ile bir krize doğru gidip gitmediği anlaşılır.

Erken uyarı sistemi bağlamında Beaver (1966), Altman (1968), Ohlson(1980) ve Zmijewski(1984)'nin finansal başarısızlık olasılığını tahmin etmek için muhasebe oranlarını kullandıkları belirtilebilir (Ergin-Fttahoğlu, 2007, s.46). Benzer şekilde, muhasebe verileri kullanılarak, işletmenin gerçeğe yakın performansının ölçülmesini sağlamak amacıyla Kaplan ve Norton (1992) tarafından geliştirilmiş ve işletme yönetimine geleceğe yönelik tahminler ile gerçekleştirenleri karşılaştırma olanağı sunan Dengelenmiş Sonuç Kartını (Balance Scorecard) bu noktada zikretmek yararlı olacaktır. Finansal başarısızlığın ölçülmesinde yaygın olarak dile getirilen ve "Altman Z Modeli" olarak adlandırılan modelle ilgili kısa açıklamada bulunmak erken uyarı ve muhasebe verisi çerçevesinde yararlı olacaktır.

Altman Z Modeli, bir işletmenin finansal başarısızlıkla ilgili iflas riskini belirleyebilmek amacıyla beş rasyonun aralarındaki ilişkilerin çoklu diskriminant analizi yoluyla hesaplanmasını ve ağırlıklarına göre bulunmuş bir birleşik rasyonun yorum ve değerlendirmesini Kapsamaktadır (Altman, 1968, s.594; Poyraz-Uçma, 2006, s.130).

Modele göre kullanılan beş oran aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$X_1 = \text{Net İşletme Sermayesi/Toplam Aktifler}$$

$$X_2 = \text{Dağıtılmamış Kâr/Toplam Aktifler}$$

$$X_3 = \text{Faiz ve Vergi Öncesi Kâr/Toplam Aktifler}$$

$$X_4 = \text{Özsermayenin Cari Değeri/Borçların Defter Değeri}$$

$$X_5 = \text{Net Satışlar/Toplam Aktifler}$$

Yukarıdaki oranları belli katsayılar ile çarparak geliştirdiği modelini, daha sonradan eklediği yeni verilerle inceleyen Altman, Z değerini ($Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,420X_4 + 0,998X_5$) formülüyle elde etmektedir. Bu noktada modelde daha sonra değişken sayısının ye-diye çıkarıldığını ve model adının ZETA modeli olarak kullanıldığını belirtmek gerekir. Bulunan Z değeri aşağıdaki gibi yorumlanmaktadır. Buna göre Z değeri;

- 1,81'den küçük ise işletmenin ciddi boyutta finansal başarısızlık riskinin olduğu,
- 1,81 ile 3 arasında ise işletmenin geleceğinin çok parlak olmadığı ancak finansal başarısızlık riskinin düşük olduğu,
- 3'ten büyük ise işletmenin finansal başarısızlık olasılığının olmadığı anlamına gelmektedir.

Erken uyarı sistemleri sayesinde krizin varlığı, şiddeti ve yoğunluğu tespit edilebilir. Bu sayede işletme varlığının istikrarla sürdürülmesi imkanı doğar. İşletme bünyesinde yer alan muhasebe bilgi sistemi ekonomik kriz ortamına sürüklenmeden "uyarıcılık" görevini yerine getirerek kriz oluşmadan işletmenin gerekli önlemleri almasına ve ekonomik krizden en az düzeyde etkilenmesine yardımcı olabilir. Ayrıca alternatif bir seçimin yapılmasının gerekli olduğu durumlarda "alternatifler ile ilgili belirsizliği ortadan kaldıracı bilgi sunumuyla" kriz ve sonrası döneme yönelik açılım sağlanmasına yardımcı olabilir (Yayla, 2006, s.89).

Öteyandan gerek kriz dönemlerinde gerekse olağan dönemlerde piyasa ekonomisinin içinde bulunduğu rekabet ortamında karar süreçlerindeki çabukluk son derece önemlidir. Özellikle kriz dönemlerinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, karar vericilerin karar esnekliklerinin azalması ile güncel ve doğru bilgiye ulaşmadaki güçlükleridir. Kriz dönemlerinde bilgi pay-

laşımı, birimler arası bilgi akışının hızlanması, dış çevre bilgilerinin hızla değerlendirilmesi gibi bilgi işleme ve iletişim konularının önemi artmaktadır. O halde, karar süreçlerinde kullanılabilir geçerli finansal bilgilerin hızla sağlandığı, doğruya en yakın, geleceğe yönelik bilgileri sunan bir bilgi akış sisteminin kurulması büyük önem taşımaktadır. Olumsuz koşullar kadar, genel kriz dönemlerinin sonrasında olumlu koşullara uyum sağlamak için dahi, karar süreçlerinde hız sağlayacak muhasebe bilgi sisteminin varlığı, işletmeler için en büyük avantaj olarak görülmektedir (Şakrak, 1999, s.51-52).

31. Kurumsal Yönetim Konusunda Yönetime Katkı Sağlama

Kurumsal yönetim, çıkar gruplarının haklarını korumayı ve işletme yönetimin sorumluluk ve yükümlülüklerini ortaya koymayı amaçlayan bir yönetim felsefesidir (Aktan, 2009, s.2).

Aysan (2007, s.19) kurumsal yönetimi, işletmelere yönelik toplum güveninin sağlanması için gerekli olan hukuk, muhasebe ve ahlak kurallarının özelliklerini ve niteliklerini inceleyen ve işletmelerde uygulanabilen yöntem ve teknikleri geliştiren bir uğraş alanı olarak niteler.

McCartney ve Arnold (2002, s.402), finansal raporlamanın kriz ve skandallara cevap olarak değiştiğinin ve geliştiğinin sıklıkla dile getirildiğini ifade etmektedir. Bu açıdan, Xerox (2000), Enron (2001), Adelphia (2002), Lucent Technologies (2002), Qwest Communications (2002), Tyco International (2002), WorldCom (2002), Parmalat (2003) gibi işletmelerde yaşanan muhasebe skandallarının kamuoyu dikkatinin işletmelerdeki kurumsal yönetim ilişkilerine çevrilmesinin neden olduğu ifade edilmektedir (Yayla, 2006, s.171). Söz konusu skandallar yanında globalleşme, artan uluslararası sermaye hareketliliği, meydana gelen ekonomik ve finansal krizler ve ülkesel bazda özeleştirme uygulama-

ları işletmelerde kurumsal yönetimin önemini ve gerekliliğini ön plana çıkarmıştır.

Kurumsal yönetimin ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Aysan, 2007, s.18; Şenturan, 2006, s.51; Küçüksözen-Küçükkocaoğlu, 2005, s.83);

Sorumluluk; işletme yönetimince alınan kararların ve gerçekleştirilen eylemlerin hukuk kuralları ile toplumsal ve ahlaki değerlere uygunluğunu ve denetlenmesini ifade eder.

Kamuoyunu aydınlatma ve şeffaflık: işletmenin finansal durumu, performansı, mülkiyet yapısı ve yönetim biçimi gibi her konuda, tam, güvenilir, açık, anlaşılabilir ve yorumlanabilir bilgilere ulaşımın en kısa sürede, kolay ve en düşük maliyetle sağlanması ve bilgilere ilişkin doğru ve zamanında açıklama yapılması gereğini ifade eder.

Hesap verme yükümlülüğü: işletme yönetiminin, kendisine tahsis edilen kaynakların veya verilen yetkilerin kullanım biçimi ve etkinliği ile ilgili hesap verme sorumluluğunu ifade eder.

Adalet ve eşitlik; işletme ile ilgisi bulunan ve hak sahibi konumundaki kişi ve kurumların bilgi edinme, kar payı, oy kullanma, genel kurula katılma gibi haklarının adil muamele ile eşitlikçi yaklaşımla ele alınması gereğini ifade eder.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), yayınladığı politika notunda, 2007-2008 global finans krizi için “ahlakçı bir bakış açısı ile mevcut krizin arkasında finans dünyasının açgözlülüğünün ve yozlaşmışlığının yattığı söylene de, krizin kökleri esasen kurumsal düzenleme aksaklıklarından kaynaklanmaktadır. ...” ifadelerine yer vermiştir (TEPAV, 2008, s.1). Ekonomik kriz, kurumsal yönetim ve muhasebe bilgi sistemi çerçevesinde “ihtiyatlı düzenleme ve denetleme”, “muhasebe ve kamuoyunu aydınlatma standartları”, “piyasa esaslı disiplin”, “sermaye kontrolleri” ve “kamu mül-

kiyetindeki finansal kurumların sistemdeki rolünün azaltılması” gibi alanlarda düzenlemeye gidilmesinin yararlı olacağı belirtilebilir (Delice, 2003, s.72).

32. Sürekli Maliyet Düşürme ve Tasarruf Stratejileri Oluşturmada Yönetime Katkı Sağlama

İşletme faaliyetleri belli ve genel olarak temel kabul edilen üretim, araştırma-geliştirme, pazarlama ve finansman gibi fonksiyonel bir gruplamaya tabi tutulur. Bu gruplama aynı zamanda işletmenin mali tablolarını, özellikle gelirler-gider bağlamında gelir tablosunu şekillendirir. Faaliyetler çerçevesinde maliyetlere bakıldığında, her bir faaliyet bölümünde katlanılan fonksiyonel maliyetlerin toplamı işletmenin genel faaliyetiyle ilgili toplam maliyetini oluşturur. İşletmenin genel faaliyet maliyeti; satılan ticari mal veya mamul, satılan hizmet, araştırma ve geliştirme, pazarlama, satış ve dağıtım, genel yönetim ve finansman maliyeti toplamından oluşur.

Gerek ekonomik kriz öncesi dönemde gerekse kriz ortamında muhasebe bilgi sistemi sözkonusu maliyet unsurları ile ilgili tek tek veya toplu olarak hızlı analiz yaparak doğru bilgiler üretmek durumundadır. Sözkonusu bilgiler maliyetlerin kontrolüne yönelik çabaları kolaylaştırabilecek, üretim verimliliğini ölçebilecek ve geliştirebilecek özellikleri taşıyabilmelidir. Üretilen bilgilerin, maliyetler açısından olumsuzlukların yaşandığı faaliyet alanları ile ilgili harekete geçme ve gerekli önlemleri alma hususlarında yönetime katkı sağlaması kriz dönemlerinde büyük önem arz etmektedir. Bilinmelidir ki sürekli maliyet iyileştirme anlayışı ve maliyet yönetimindeki başarı ekonomik kriz dönemlerinde işletmelerin krize hızlı uyum sağlamasını ve krizden en az hasarla çıkmasını sağlayabilecektir (Şakrak, 1999, s.54).

Ekonomik kriz dönemlerinde tasarruf stratejileri bir diğer önlem tedbiri olarak ele alınıp uygulanabilir. Tasarruf stratejileri kapsamında; idari işlemlerde harcamaların azaltılması, borçlanmadan ziyade öz sermaye ile çalışmaya ağırlık verilmesi, alacaklarda tahsilatın artırılması ve hızlandırılması, iç ve dış pazarlarda satış ve pazarlamaya ağırlık verilmesi, vadeli satışlardan kaçınılması ve satışların nakit olarak gerçekleştirilmesine önem verilmesi sayılabilir. Söz konusu tasarruf stratejilerinin uygulanmasında muhasebe bilgi sistemi işletme yönetimine gerekli katkıyı sağlayacak şekilde tesis edilmeli ve işletilmelidir.

33. Etkin Muhasebe İletişimi İle Yönetime Katkı Sağlama

İletişim, “anlaşılabilir mesajların yollanması ve alınması sanatı” olarak tanımlanmakta, yazma, konuşma, okuma, dinleme ve hareketlerden tamamı veya birisi için iletişim araçlarının kullanılmasını kapsamaktadır (Demir, 2001, s.13).

Bu bağlamda muhasebe iletişimi, muhasebe ile ilgili finansal nitelikli mesajların yollanması ve alınması sanatı olarak tanımlanabilir. Burada “finansal nitelikli bilgi” yerine “mesaj” kullanımının amacı, bilgiye dönüşmemiş ham verilerin de iletişim kanalıyla iletilebileceği gerçeğindedir. Muhasebe iletişimi bu tür mesajları almayı, üretim süreciyle bilgiye dönüştürmeyi ve elde edilen bilgiyi bilgi alıcılarına iletmeyi gerektirir.

Bilindiği gibi muhasebe bilgi sistemi “girdi, süreçleme ve çıktı” çerçevesinde finansal bilgi üretir. Finansal nitelikli bilgi üretimi ve iletimi süresinin kısa olması muhasebe iletişiminin etkinliğini ortaya koyar. Muhasebe iletişimi kanalıyla doğru, güvenilir ve ilgili bilgilerin kısa zamanda, anlaşılabilir şekilde sağlanması hem krizlerin derinleşmesini önleyebilir, hem de çözüm süreçlerine katkıda bulunabilir.

Şakrak (1999, s.51) krizden çıkışın anahtar söz-

cüğü olarak “yönetim” i işaret eder ve çalışmasının devamında özetle şu hususlara yer verir. Kriz yönetimi, kriz öncesi ve kriz dönemlerinde bilgi işleme ve iletişimine büyük önem vermelidir. Değişen ekonomik koşullar, iletişim olanakları ve teknolojik gelişme paralelinde bu alanda sürekli iyileştirme sağlanmalıdır. Hızlı artan global rekabet ve teknolojik değişim, öncelikle işletme yönetim yaklaşım ve uygulamalarında değişim gereğini ortaya çıkarmış, yönetim karar süreçlerinde temel dayanak olan muhasebe bilgi sisteminde yeni arayışlar da bu gelişmelerin doğal sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

34. Nakit ve Çalışma Sermayesi Yönetimi Konusunda Yönetime Katkı Sağlama

Ekonomik kriz dönemlerinde satışların azalmasına paralel olarak nakit girişlerinin azalması ve tahsilat gecikmesine bağlı olarak, nakit çıkışı, nakit girişinden fazla olabilmektedir. Bu nedenle özellikle kriz dönemlerinde nakit yönetiminin önemi ortaya çıkmaktadır (Sarıkamış, 2000, s.51). İşletmelerdeki nakit ve nakit benzeri varlıklar (alınan çekler, bankalar vb.) hazır değer olarak nitelendirilir ve işletmenin likidite durumunu ortaya koyar. Kriz dönemlerinde stokların artması ve alacak tahsilâtının yavaşlaması nakit dönüşüm süresinin uzamasına neden olmakta, bu da finansman ihtiyacını artırmaktadır (Birgili-Tunahan, 2002, s.14).

Çalışma sermayesi yönetimi ise bilançodaki dönen varlıkları konu edinir ve brüt çalışma sermayesi ve net çalışma sermayesi olarak ikiye ayrılır. Brüt çalışma sermayesi, normal olarak bir yıl içinde paraya dönüşebilecek olan nakit para, menkul kıymetler, alacaklar, stoklar gibi dönen varlıklardan meydana gelir (Dönem Varlıklar). Net çalışma sermayesi ise, bir yıl içinde paraya dönüşebilecek sözkonusu varlıklar ile bir yıl içinde ödenecek borçlar arasındaki farktan oluşur (Dönen Varlıklar – Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar).

Çalışma sermayesi yönetimi; işletme faaliyetlerinin kesintiler olmadan sürdürülebilmesi, vadesi gelen borçların zamanında ödenebilmesi, borçlanma olanaklarının arttırılması ve işletmenin kârlılık ve büyüme hedeflerine başarıyla ulaşabilmesi yönlerinden önem taşımaktadır. Çalışma sermayesi yönetimi, risk ve kârlılık arasında uygun bir dengenin kurulmasını gerektirir. Çünkü çalışma sermayesinin atıl kalması kârlılığın azalmasına yol açarken, çalışma sermayesi açığı da işletmenin ödeyememe riskini ortaya koyar (Şakrak, 1999, s.56). Çalışma sermayesi ihtiyacı günlük işletme faaliyetleri ve kısa vadeli borçların ödenmesi çerçevesinde tahmin edilir. Eğer nakit ve nakit benzeri varlıklar bu iki durum gereksinimini karşılayabilecek büyüklükte ise o zaman kısa vadeli fon yönetiminde başarı sağlanmış olacaktır. Aksi durumda ise işletmenin risk altına girdiği ifade edilir (Akmüt, 2001, <http://www.tisk.org.tr>).

Kriz dönemlerinde gerek nakit gerekse çalışma sermayesi yönetimine taşıdıkları büyük önemden ötürü yeterince hızlı, esnek ve doğru hareket kabiliyeti sağlayabilecek bilgi ve belgeler muhasebe bilgi sisteminde sağlanmalıdır.

Sonuç

Kriz, iç ve dış konjonktüre bağlı olarak aniden gelişebilen, birey, işletme, toplum ve toplumların yaşamlarını içinden çıkılması zor durumlara sokabilen, yarattığı buhran, bunalım ve kargaşa ile karar birimlerini kararsızlığa sürükleyebilen ve beklentileri olumsuz kılan ortamı ifade eder. Ülkesel bazda mali sektörlerin zayıflığı, ödemeler dengesi ve cari açıkların meydana getirdiği olumsuzluklar, mali disiplin ve prensiplerde esnek davranış sonucu oluşan denetim ve kontrol yetersizliği krize neden olan faktörler olarak sayılabilir. Ağustos 2007'de ABD'de başlayıp Avrupa'ya yansıyan, temelinde mortgage piyasasına ilişkin sorunların yer aldığı, 2007-2008 global finans krizinin de varlık değerlerini doğru

tespit edememe ile şeffaflık ve denetime ilişkin sorunlardan kaynaklandığı dile getirilmektedir. Bu çerçevede sorunun, iyi işlemeyen muhasebe sistemi eşliğinde doğru olmayan raporlamaya zemin hazırlayan şeffaf olmayan hisse senedi opsiyonlarından kaynaklandığı ayrıca dile getirilmektedir. Denetimsizlik ve şeffaf olmayan uygulamaların meydana getirdiği 2007-2008 global finans krizinin ortaya çıkardığı sonuç, Kasım 2008 itibariyle 3,4 trilyon USD zarar ve ABD'de gerçekleşen 20 banka kapanması şeklinde özetlenebilir.

Meydana gelen ekonomik krizler şüphesiz işletmeleri çeşitli açılardan etkilemektedir. Krizin olduğu sektör ve bölgeye göre etkilenme düzeyinde farklılıklar olmakta birlikte, işletmelerin; talep düşmesi nedeniyle satışlarda azalma, stoklarda artma, alacak tahsilinde sorunlarla karşılaşma, borçlanma olanaklarında daralma gibi problemlerle karşılaşmaları muhtemel görülmektedir. Sözkonusu problemlerle ekonomik kriz, işletmelerin girdi, üretim, fiyat, yatırım kararları, istihdam imkanları, kar marjları, kalite düzeyleri, kapasite kullanım oranları gibi göstergelerde değişiklikler meydana getirir. Bu değişiklikler doğal olarak muhasebe bilgi sistemi aracılığıyla işletmelerin mali tablolarına yansır. Ekonomik krizlerin mali tablolar üzerinde meydana getirdiği etkiler, kur farklarına dayalı kar veya zarar rakamları, enflasyon dolayısıyla oluşan fiktif karlar, sermayenin değerinde düşüş, stok miktarlarında artış, tahsilat güçlüklerine bağlı olarak ticari alacakların şüpheli alacak haline dönüşmesi şeklinde sıralanabilir.

İşletmelerde mali tabloları düzenlemekle dolayısıyla, finansal bilgi üretimini sağlamakla görevli muhasebe bilgi sistemi, yönetimin varlıklar üzerindeki yönetim sorumluluğunu yerine getirmesi, işletme faaliyetlerinin kontrolünü sağlaması ve geleceğe ilişkin işletme faaliyetlerinin planlaması için gerekli bilgileri sağlamayı amaçlamaktadır. Muhasebe bilgi sistemi aracılı-

ğıyla sunulan muhasebe bilgileri yöneticilere hedef belirleme, değişik karar seçeneklerini tanımlama, değerlendirme, bunlar arasında tercih yapma gibi katkılar sağlamaktadır.

Muhasebe bilgi sistemi tarafından üretilen ve işletme yönetimine sunulan finansal bilgiler kriz dönemlerinde daha önemli hale gelmektedir. Çünkü kriz dönemlerinde işletme yönetiminin hızlı ve etkin karar vermesini sağlayabilecek tam, güvenilir, tarafsız, açık ve anlaşılabilir bilgi gereksinimi iyice artmaktadır. Gereksinimlerin karşılanması bağlamında muhasebe bilgi sistemi kriz dönemlerinde işletme yönetimine; erken uyarı sistemleri kurma ve karar süreçlerinde çabukluk, kurumsal yönetim, sürekli maliyet düşürme ve tasarruf stratejileri oluşturma, etkin

iletişim ile nakit ve çalışma sermayesi yönetimi konularında katkı sağlayabilir.

“Krizin temelinde muhasebe ilkelerine uymama yer almakta ve çözümü muhasebe içinde aranmalıdır.” Türker’in 2007-2008 global finans krizine yönelik bu değerlendirmesinden hareketle işletme yönetiminde kurumsal yönetime ilişkin “sorumluluk, şeffaflık, hesap verilebilirlik, adalet ve eşitlik” ilkeleri ile muhasebede bilgi üretimi ve mali tablo düzenlemesi esnasında, muhasebe ve denetlemeye ilişkin temel kavram, ilke, kural ve standartlara uygun hareket etmenin birey, işletme, toplum ve toplumlar açısından nedenli önemli olduğu krizler ve skandallar gözönünde bulundurulduğunda kolaylıkla görülebilmektedir.

KAYNAKÇA

- AKMUT, Özdemir; "Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Karşılaştıkları Finansal Sorunlar ve Risk", **İşveren** (Mayıs 2001), <http://www.tisk.org.tr/isveren> (15.01.2009).
- Aktan Coşkun Can; "Kurumsal Şirket Yönetimi", www.canaktan.org.tr.(19.01.2009).
- Altman, Edward I.; "Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy", **Journal of Finance**, Vol. 23, Nr. 4 (1968) pp. 589-609.
- APAK, Sudi; "1929 ve 2008 Krizlerinin Karşılaştırılması: Dünya ve Türkiye Örneği", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:41 (Ocak 2009), ss.6-15.
- ATAMAN, Göksel; **İşletme Yönetimi -Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar**, Türkmen Kitabevi, İstanbul – 2001.
- AYSAN, Mustafa A.; "Muhasebe ve Kurumsal Yönetim", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:35 (Temmuz 2007), ss.17-23.
- Birgili, Erhan-Tunahan, Hakan; "Döviz Krizlerinde İşletme Sermayesi Davranışı", **METU International Conference in Economics VI.**, (September 11-14, 2002), Ankara. (www.econ.utah.edu/~ehrbar/erc2002/pdf/P103.pdf).
- Bordo, Micheal D.; "An Historical Perspective on the Crisis of 2007-2008" **Working Paper 14569**, <http://www.nber.org/papers/w14569> (15.01.2009).
- DAŞTAN, Abdülkerim; **Bilgi ve Eğitim Teknolojilerinde Yaşanan Gelişmelerin Muhasebe Eğitimine Etkisi: Türkiye Değerlendirmesi**, SPK Yayını, Nr. 209, Ankara - 2008.
- DELİCE, Güven; "Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 20 (Ocak-Haziran 2003), ss. 57-81.
- DEMİR, Berna; "İşletmelerde Muhasebe İletişimi", **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı:4 (Aralık 2001), ss.13-28.
- Diğer, Ömer; **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Beta Yayınları, 5.Baskı, İstanbul - 1998.
- EMİR, Mustafa-DAŞTAN, Abdülkerim; "Risk Ortamında Uluslararası Finansal Yönelimler ve Türkiye", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 17 (Ocak 2003), ss.48-58.
- ERGİN, Emre-FETTAHOĞLU, Abdurrahman; "Pazar Verilerine Dayalı Finansal Başarısızlık Tahmin Modeli: BSM (Black-Scholes-Merton)", **Kocaeli Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 3-6 (Haziran / Aralık 2007-2008), ss.45-61.
- ERTUNA, Özer; "Dünya Ekonomik Krizi ve Türkiye'nin Durumu", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:41 (Ocak 2009), ss.26-29.
- HAFTACI, Vasfi; **Yönetim Muhasebesi**, Genişletilmiş 3. Baskı, Umuttepe Yayınları, Nr.5, Kocaeli - 2008.
- HAN, Ercan; "Türkiye'de Kriz ve Çıkışın Yol Haritası", **Ekonomide Milli Mutabakat Programı**, Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Merkezi, Ankara - 2008.
- KARACAER, Semra - İBRAHİMOĞLU, N.; "İşletme Yönetiminde Muhasebe Bilgi Sistemi, İç kontrol, Verimlilik İlişkisi ve Önemi", **Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1 (Haziran 2003), ss.211-228.
- KARAKAYA, Abdullah; "Stratejik Yönetim Sisteminin Kriz Yönetimine Katkısı Üzerine Bir Araştırma" **TEKNOLOJİ**, Sayı: 2 (2004), ss.225-233
- KİBRİTÇİOĞLU, Aykut; "Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler: 1969-2001", **Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı**, Sayı: 41 (Eylül-Ekim 2001), ss.174-182.
- KÜÇÜKKİREMİTÇİ, Oktay ve Diğ.; "Küresel Mali Kriz ve Reel Sektöre Muhtemel Etkileri", **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü**, Ankara - 2008.
- KÜÇÜKSÖZEN, Cemal-KÜÇÜKKOCAOĞLU, Güray; "Kurumsal Şirket Yönetiminde Finansal Bilginin Rolü", **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:16 (Eylül 2005), ss.81-103.
- McCartney, S. and Arnold, A. J.; "Financial Reporting in the Context of Crisis: Reconsidering the Impact of The

- 'Mania' on Early Railway Accounting”, **The European Accounting Review**, Vol:11, Nr.2 (2002), ss.401-417.
- MUNCHAU, Wolfgang; “Bu Zehirli Krize Birden Fazla Aşı Şart”, Küresel Kriz ve Sonrası, Turkishtime, Om Yayıncılık, İstanbul - 2008, ss.29-31.
- MURAT, Güven-MISIRLI, Kamuran; “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kriz Yönetimi: Çaycuma Örneği” **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:1 (2005), ss.1-19.
- ÖZDAN, Vedat; “Kriz Dönemlerinde Dikkat Etmemiz Gereken Muhasebe İşlemleri”, Dünya Gazetesi, 14.11.2008
- ÖZDEVECİOĞLU, Mahmut; “Krizin İşletmelerin Yönetimsel ve Örgütsel Yapısı Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Kayseri Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 19 (Temmuz-Aralık 2002), ss. 93-114.
- ÖZER, Mustafa; Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar, Eskişehir - 1999.
- ÖZKAN, Azzem; “Ekonomik Kriz ve Muhasebe Uygulamalarına Bazı Yansımalar”, **Hacettepe Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:2 (2005), ss.165-180.
- POYRAZ, Erkan-UÇMA, Tuğba; “Türkiye’de Faaliyet Gösteren İhracatçı Sektörlerin Mali Kriz Ortamlarında Finansal Başarısızlıklarının Altman (Z-Score) Modeli Yardımıyla Ölçülmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:3 (Ekim 2006), ss.127-136.
- ROUBINI, Nouriel; “Evet, Gökyüzü Gerçekten Çöküyor”, Küresel Kriz ve Sonrası, Turkishtime, Om Yayıncılık, İstanbul - 2008, ss.13-15.
- SARIKAMIŞ, Cevat; “Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşletmelerde Nakit Planlaması”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:5 (Ocak 2000), ss.51-53.
- SEVGENER, A.S.-HACİRÜSTEMOĞLU, R.; Yönetim Muhasebesi, Alp Yayınları, İstanbul - 1998.
- SPENCE Michael; “Zor Zamanlardan Etkin Küresel Yönetim”, Küresel Kriz ve Sonrası, Turkishtime, Om Yayıncılık, İstanbul - 2008, ss.25-27.
- STIGLITZ, Joseph; “Çıkış Yolu”, Küresel Kriz ve Sonrası, Turkishtime, Om Yayıncılık, İstanbul -2008, ss.5-12.
- SUCU, Yaşar; Kriz Yönetimi, Elit Yayıncılık San. Ve Tic. Ltd. Şti., Ankara - 2000.
- SÜRMEİLİ, Fevzi; Muhasebe Bilgi Sistemi, 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir - 2006.
- ŞAKRAK, Münir; “Kriz Döneminde Muhasebe Bilgi Sisteminin Rolü”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, Sayı:10 (Haziran 1999), ss.48-58.
- ŞENTURAN, Şermin; “Basel II Standartları ve KOBİ’lerde Kurumsal Yönetişim”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:20 (Ekim 2006), ss.45-56.
- Şimşek, M.Şerif; Yönetim ve Organizasyon, Nobel Yayın dağıtım, 5. Baskı, Ankara - 1999.
- TAĞRAF, Hasan – ARSLAN, N. Talat; “Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı 1(2003), ss.149-160.
- TEPAV; Küresel Kriz Çalışma Grubu “2007-08 Küresel Finans Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler”, www.tepav.com (05.02.2009).
- TİTİZ, İsmet-ÇARIKÇI, H. İlker; “Krizlerin İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Küçük İşletme Yöneticilerinin Kriz Dönemine Yönelik Stratejik Düşünce ve Analizleri”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı:1 (2001), ss. 203-218.
- TÜRKER, Masum; 24.01.2009 Tarihli Muhasebe ve Finansman Derneği Olağan Kurulu, Konuşma Notları.
- Vergi Usul Kanunu - Nr: 213, 04.01.1961
www.tdk.gov.tr.(03.02.2009).
- YAYLA, H. Erdoğan; “Güç ve Yetki İlişkilerinin Muhasebe Bilgisi Kararları Üzerindeki Etkisi: Türkiye’deki Özel Hastaneler Üzerine Yapısal Bir Model Önerisi”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara- 2006.
- YETİM, Ahmet; “Küresel Krizin Anatomisi ve Türkiye’ye Etkileri”, **Ekonomi**, (Ekim 2008), ss.5-6.